

ØF-notat nr.: 05/2005

Nærings- og reiselivsutvikling med utgangspunkt i Randsfjorden

Forprosjektrapport

av

Kristian Lein, Østlandsforskning
Børre Dervo, Norsk Institutt for Naturforskning
Jens Petter Aschim, Reiselivsrådgivning

Østlandsforskning

er et forskningsinstitutt som ble etablert i 1984 med Oppland, Hedmark og Buskerud fylkeskommuner samt Kommunaldepartementet som stiftere, og har i dag 25 ansatte.

Østlandsforskning er lokalisert i høgskolemiljøet på Lillehammer. Instituttet driver anvendt, tverrfaglig og problemorientert forskning og utvikling.

Østlandsforskning er orientert mot en bred og sammensatt gruppe brukere. Den faglige virksomheten er konsentrert om to områder:

Næringsliv og regional utvikling

Velferds-, organisasjons- og kommunalforskning

Østlandsforsknings viktigste oppdragsgivere er departement, fylkeskommuner, kommuner, statlige etater, råd og utvalg, Norges forskningsråd, næringslivet og bransjeorganisasjoner.

Østlandsforskning har samarbeidsavtaler med Høgskolen i Lillehammer, Høgskolen i Hedmark og Norsk institutt for naturforskning. Denne kunnskapsressursen utnyttes til beste for alle parter

ØF-notat nr.: 05/2005

Nærings- og reiselivsutvikling med utgangspunkt i Randsfjorden

Forprosjektrapport

av

**Kristian Lein, Østlandsforskning
Børre Dervo, Norsk Institutt for Naturforskning
Jens Petter Aschim, Reiselivsrådgivning**

Tittel: Nærings- og reiselivsutvikling med utgangspunkt i Randsfjorden

Forfattere: Kristian Lein, Børre Dervo og Jens Petter Aschim

ØF-notat nr.: 05/2005

ISSN nr.: 0808-4653

Prosjektnummer: K 235

Prosjektnavn: Forprosjekt Randsfjorden

Oppdragsgiver: Randsfjordforbundet

Prosjektleder: Kristian Lein

Referat: Innledningsvis drøftes et viktig utgangspunkt for hele prosjektarbeidet, nemlig fisket i Randsfjorden, herunder ulike fiskeslag, fiskere og markeder. Det gis også en beskrivelse av markedet for fritidsfiske, både mht. segmenter og nasjonaliteter. Dette gir et viktig grunnlag for drøftingen av mulige satsingsområder og behov for tilrettelegging. Reiselivs- og overnattingsnæringen ved og rundt Randsfjorden beskrives, og videre utviklingsmuligheter, begrensninger og mulige tiltak drøftes. Mulige rammer for et eventuelt hovedprosjekt angis, evt. annen form for videreføring av det arbeid som er nedlagt. Til slutt i notatet prioriteres tiltak i et evt. hovedprosjekt. Endelige rammer for dette kan først fastlegges etter en bredere prosess mot aktuelle næringsaktører, lokale/regionale myndigheter og rettighetshavere.

Sammendrag: Nei

Emneord: Randsfjorden, næringsutvikling, fiske, reiseliv

Dato: Oktober 2005

Antall sider: 35

Pris: Kr 70,-

Utgiver: Østlandsforskning
Serviceboks
2626 Lillehammer

Telefon 61 26 57 00
Telefax 61 25 41 65
e-mail: post@ostforsk.no
<http://www.ostforsk.no>

⌈ Dette eksemplar er fremstilt etter KOPINOR, Stenergate 1 0050 Oslo 1. Ytterligere eksemplarfremstilling uten avtale og strid med åndsverkloven er straffbart og kan medføre erstatningsansvar.

Forord

Notatet er utarbeidet på oppdrag fra Randsfjordforbundet, og er resultatet av en prosess på nærmere ett år. Forprosjektet var forutsatt å skulle avklare videre satsingsområder i et evt. hovedprosjekt, definere viktige samarbeidspartnere i reiselivsnæringen, samt avklare størrelse på videre satsing. Notatet oppsummerer prosess, vurderinger og anbefalinger.

I arbeidet har vi fått innspill fra flere ulike aktører. Vi er takknemlige for alle bidrag, bl.a fra deltakere i styrings- og prosjektgruppe. Vi vil også rette en takk til Randsfjordforbundets sekretær Ole Edvard Sand for samarbeidet i prosjektet.

Lillehammer, oktober 2005

Kristian Lein
Prosjektleder

Ståle Størdal
Forskningsleder

Innholdsfortegnelse

1. Innledning.....	7
1.1 Bakgrunn for prosjektet.....	7
1.2 Målsetting.....	7
1.3 Forutsetninger om innhold og arbeidsoppgaver.....	8
1.4 Innholdet i denne rapporten.....	9
2. Fiske i Randsfjorden.....	10
2.1 Fiske og fangst i Randsfjorden med nærrområde.....	10
2.2 Fiskeartene i Randsfjorden.....	11
2.3 Næringsmessig utnyttelse av fisken i Randsfjorden	13
2.4 Segmenter i fritidsfiske-markedet	13
Utenlandsmarkedet.....	15
3. Reiselivsnæring rundt Randsfjorden	17
3.1 Hadeland (kommunene Jevnaker og Gran).....	17
3.2 Land-kommunene.....	18
4. Videre utviklingsmuligheter.....	20
4.1 Tilgrensende prosjekter	20
4.2 Basis for videre utvikling	22
5. Aktuelle tiltak og prosjekter.....	26
6. Prioritering av tiltak i et evt. hovedprosjekt.....	29
Kilder.....	32
Vedlegg	34
Oppsummering av idedugnad.....	34

1. Innledning

1.1 Bakgrunn for prosjektet

Arbeidet startet opp gjennom en ”idedugnad” i regi av Randsfjordforbundet knyttet til de muligheter en fiskerik Randsfjord kan gi, og hvordan dette kunne utnyttes i arbeidet med næringsutvikling. Resultatene av idedugnaden er oppsummert i vedlegg.

Randsfjordforbundets styre besluttet deretter å sette i gang en prosess som skulle kunne lede til et nærings-/reiselivsutviklings-prosjekt ut fra de muligheter som finnes på basis av

- fisk og fiske i Randsfjorden med nærområder
- eksisterende reiselivs- og opplevelsesnæring
- øvrige attraksjoner i regionen.

Høsten 2004 ble det satt i gang et forprosjekt. Østlandsforskning ved Kristian Lein har stått ansvarlig for arbeidet med forprosjektet i samarbeid med en prosjektgruppe med representanter fra alle kommunene rundt Randsfjorden og sekretær Ole Edvard Sand i Randsfjordforbundet.

Østlandsforskning har samarbeidet med Børre Dervo, Norsk Institutt for Naturforskning og Reiselivskompetanse ved Jens Petter Aschim. Dervo har hatt ansvar for vurderingene knyttet til fisket, mens Aschim har arbeidet med reiselivsdelen. Dessverre ble Aschim alvorlig syk, og måtte fratrukke arbeidet i løpet av prosjektperioden, noe som dessverre både sinket oss og var negativt i forhold til faglig bredde og innsikt. Jens Petter Aschim døde i juli i år.

1.2 Målsetting

Forprosjektet var forutsatt å skulle avklare¹:

- Videre satsingsområder i hovedprosjekt – reiseliv, fiske.
- Definere viktige samarbeidspartnere i reiselivsnæringen; jf Hadeland Glassverk, gårdsturisme, hoteller, Raukr, m.fl
- Størrelse på videre satsing; angi fokus, innhold, størrelse/øk. ramme og lengde på hovedprosjekt.

Som målsetting for prosjektet ble valgt:

¹ Jf Østlandsforsknings prosjektbeskrivelse datert 24. september 2004.

Å gjennomføre markedsrettede utviklingstiltak (private og offentlige) som bruker fiske og rekreasjon som ressurs, hever kvaliteten på reiselivsproduktet, og bidrar til videre utvikling av reiselivsnæringen i området.

1.3 Forutsetninger om innhold og arbeidsoppgaver

Utgangspunktet for arbeidet var at videre utvikling av reiselivsprodukter med basis i fiskeressursene bør skje i et samarbeid mellom næringsaktører innen reiseliv, grunneiere, myndigheter og øvrige interessenter (fiskere, landbruk, øvrig næringsliv). En kan gjerne se dette som et nettverk, som ideelt sett bør inkludere

- Reiselivsbedriftene, med først og fremst den kommersielle produktrollen
- Grunneiere og andre sentrale aktører med roller knyttet til utviklingen av fisket
- Offentlige myndigheter og virkemiddelapparatet, med først og fremst den infrastruktur- og næringsmessige rollen
- Organisasjoner, med ”blandet” infrastruktur- og næringsmessig/ kommersiell rolle

Østlandsforsknings oppgaver i forprosjektet skulle være å:

1. Legge opp og gjennomføre kontaktskapning/prosess mot de samarbeidspartene i nettverket (private bedrifter/aktører, organisasjoner og offentlige organer)
2. Bidra med relevant erfaring fra slike prosjekter – suksessfaktorer, fallgruver og praktisk/arbeidsmessige forhold
3. Være med å definere videre satsingsområder/-prosjekter
4. Ta en betydelig del av det praktiske skrivearbeidet med forprosjektet

Vi har hatt kontakt mot flere ulike aktører i prosjektarbeidet, både reiselivsbedrifter, grunneiere og representanter for fiskerne:

Randsfjordmuséene (Lands Museum, Hadeland Folkemuseum)

Raukr Viking

Roenland Galleri

Thorbjørnrud Hotell

Randsvangen Hotell

Dels har det vært avholdt egne møter, og dels har det vært kontakt i andre fora, bl.a møter i regi av prosjektet. Østlandsforskning har også hatt noe kontakt mot og deltatt på møter i regi av Dokkadelta-prosjektet. Hensikten med dette har vært å utveksle og innhente informasjon, samt bidra til å forhindre at det ble utviklet et konkurranseforhold mellom prosjektene.

1.4 Innholdet i denne rapporten

I kap 2 drøftes et viktig utgangspunkt for hele prosjektarbeidet, nemlig fisket i Randsfjorden, herunder fiskeslag, fiskere og markeder. I kapitlet gis også en beskrivelse av markedet for fritidsfiske, både mht. segmenter og nasjonaliteter. Dette gir et viktig grunnlag for drøftingen av mulige satsingsområder og behov for tilrettelegging. Kap 3 er en beskrivelse av reiselivs- og overnattingsnæring ved og rundt Randsfjorden. Kap 4 beskriver videre utviklingsmuligheter og begrensninger og mulige tiltak. Kap 5 angir mulige ramme for et mulig hovedprosjekt, evt. annen form for videreføring av det arbeid som er nedlagt. I kap 6 prioriteres tiltak i et evt. hovedprosjekt. Endelige rammer for dette kan først fastlegges etter en bredere prosess mot aktuelle næringsaktører, lokale/regionale myndigheter og rettighetshavere.

2. Fiske i Randsfjorden

2.1 Fiske og fangst i Randsfjorden med nærområde

I Randsfjorden er det fritt fiske i innsjøens midtparti. Det betyr at det er Fylkesmannen i Oppland på vegne av staten som forvalter fiskeretten i midtpartiet. I praksis innebærer det at alle kan fiske gratis i sjøens midtparti innenfor lovens rammer fordi staten ikke har innført fiskekort. Rettighetshaverne har heller ikke innført fiskekort for sine områder langs land, samtidig som de aksepterer at folk fisker der uten å spørre. Det betyr at man med sportsfiskeredskap kan fiske gratis i hele innsjøen.

Rettighetshaverne har fortsatt fiskeretten langs land, dvs på de grunne områdene ut til marbakken. Fiske med garn nær land forutsetter grunneiers tillatelse, og utøves i praksis av grunneierne. Det kan nevnes at det har vært knyttet enkelte konflikter til garnfisket i Dokkadeltaet, der interessene til næringsfiskere (grunneiere) har stått mot sportsfiskerne.

I tillegg til bestemmelsene som finnes i Laks- og innlandsfiskeloven, er det for Randsfjorden gitt en offentlig forskrift som gir noen begrensinger i redskapsbruk (antall stenger etc), fisketider (i storørretens gytetid) og fredningssoner (utenfor enkelte av storørretens gyteelver).

De viktigste fiskeartene i Randsfjorden i forhold til fritidsfiske er sik, ørret, røye, abbor og gjedde. Det foreligger ikke tall for avkastning av fisk totalt i Randsfjorden. Ut fra erfaringer fra andre store innsjøer kan potensiell avkasting grovt anslås til mellom 5 og 7 kg/ha per år eller 70 til 100 tonn.

I tillegg til Randsfjordens innsjøflate på 140 km², er det omkring 15 tilløpselver/bekker med fisk hvor Etna/Dokka, Landåselva, Minnelva, Fallselva, Lomdalselva, Bjoneelva, Gullerudelva, Viggja, Askjumelva, Sløvikelva, Vangselva, Moselva og Randselva er de viktigste. Med unntak av Randselva vurderes disse elvene alle å ha betydning som produsenter av ørretsmolt (Rustadbakken 2003). I tilløpselvene har grunneier fiskeretten og i enkelte av elvene er det fiskekortordninger. Omkring 44 km av Randsfjordens tilløpselver og bekker er oppvekstområde for den storvokste Randsfjordørreten. Gytefisken går først opp i september/oktober og er da i gytedrakt, med unntak for Dokka/Etna hvor fisken kan gå opp allerede i juli/august. I Dokka/Etna tas det noen få storørreter på stang. Dette fisket er imidlertid enda mer krevende enn dorgefisket i Randsfjorden. Ofte ligger det i gjennomsnitt fra 50 og 100 timers fiske bak hver fisk som tas på stang i elvene. I nesten alle de andre elvene er fisken fredet når den kommer på elva. Det skjer også så sent at det er lite aktuelt med fiske. Ellers i året er fisken i tilløpselvene liten fordi større fisk (> 25 cm) er vandret ut i Randsfjorden.

I tillegg til Randsfjorden finnes det i nærområdet rundt 300 fiskevann fordelt på litt over 20 kortområder i kommunene Jevnaker (ca 50 fiskevann i 3 kortområder), Gran (ca 70 vann i 7 fiskekortområder), Søndre Land (ca 60 vann i 4 kortområder) og Nordre Land (ca 120 vann i 7 kortområder). I disse vannene er det hovedsakelig abbor og ørret, men enkelte har også sik, gjedde, mort og karuss. Det foreligger ingen oversikt over hvor mange fiskekort som selges.

2.2 Fiskeartene i Randsfjorden

Det er registrert 11 arter ferskvannsfisk i Randsfjorden, hvor av ørret, sik, gjedde, abbor og røye vurderes som de viktigste for fritidsfisket (VannInfo, Hegge pers med). Arter som krøkle, mort, niøye, og nipigget stingsild vurderes kun indirekte å ha betydning som forfisk for arter som ørret, røye, gjedde og abbor. I tillegg forekommer ferskvannskreps som i Randsfjorden har liten betydning sammenlignet med nabovassdrag som Snarumselva, nedre deler av Begnavasdraget og Steinsfjorden (Taugbøl pers med). Nedenfor følger en kort presentasjon av de viktigste artene vurdert ut fra betydning for fritidsfiske.

Ørret

Randsfjorden har flere stammer av storørret. Dette er brunørret som er fiskespisende og som bruker innsjøen på samme måte som laksen bruker havet, dvs som næringslokalitet. Gyteområdene er i tilløpselvene og -bekkene til Randsfjorden. Etter klekking lever ørretungene på elva i 2 til 5 år. Ved utvandring i Randsfjorden er fisken 15 til 25 cm. Når fisken kommer ut i Randsfjorden går den over til å spise fisk og de vanligste forfiskene er krøkle, sik og abbor. Etter ett år i innsjøen er fisken rundt 1 kg. Fram til gyting vokser den 7 til 10 cm hvert år. Ørreten i Randsfjorden kan bli opp mot 10 – 12 kg (Dervo et al 1996). En nærmere omtale av ørretens gyte- og oppvekstområder og status for disse finnes i Kraabøl og Arnekleiv 1998 og 2000 og Rustadbakken 2003.

For storørret i Randsfjorden er det anslått en avkastning på 0,1 til 0,3 kg/ha per år (Qvenild et al 1981, Skurdal et al 1992). Dette tilsvarer fra 1 400 til 2 800 kg per år eller fra 500 – 1 000 fisk på mellom en ½ kg og opp til 10 kg. Ørreten tas hovedsakelig ved dorgefiske fra båt eller på garn. Vanlig fangsinnsetts ifm dorging etter storørret er 15 – 25 timer per fisk, i Randsfjorden var den 22 timer i 2004. Den store tidsbruken gjør dette til et spesialistfiske, og et fiske for de få. Fiskerne som aktivt fisker etter storørret utgjør 10 – 15 lokale og omtrent like mange tilreisende fiskere. De dyktigste og ivrigste fiskerne får en sesongfangst på 10 til 15 fisker.

I tillegg til fisket i Randsfjorden er det mange ørretvann i nærområdet med brunørret mellom 100 g til 1 kg (se beskrivelsen over).

Sik

Siken er det fiskeriet som har hatt størst fokus i Randsfjorden. På 80-tallet var det et omfattende flytegarmsfiske etter sik. Den årlige avkastningen var på rundt 3 kg/ha per år eller 42 tonn (Skurdal et al 1992). Det ble også tatt betydelige mengder med sik under gytevandringene opp i Dokka/Etna. Disse vandringene opphørte etter reguleringene i Dokka. Garnfisket etter sik i Randsfjorden har også gått sterkt tilbake. Dette har påvirket kvaliteten til siken. Den er nå mindre og har mer parasitter enn på 80-tallet.

Sik fanges i svært liten grad på sportsfiskerredskap. Stor sik kan tas på flue.

Røye

Randsfjorden har også en bestand av storvokst røye, såkalt "kolmule". Navnet har det fått fordi den er svart innvendig i munnen, en tilpasning til å spise små krepsdyr i de frie vannmassene. I Randsfjorden har imidlertid denne røyevarianten gått over til å spise fisk og får samme vekstutvikling som storørreten. Det er fanget individer på oppimot 10 kg. Antallet storrøye er imidlertid svært få. Fiskemetoden er den samme som for storørret, dvs dorging. Det tas år om annet anslagsvis under 70 til 100 individer av stor fiskespisende røye. Dette fisket er et enda mer spesialisert fiske enn storørretfiske, og er for de svært få. Kun en håndfull personer utøver fisket etter stor røye.

Abbor

Abborfisket er ved siden av gjedde, det mest aktuelle fisket for den vanlige fiskeren. Abboren er lett å få på sportsfiskerredskap stort sett hele året. I de store innsjøene som Randsfjorden kan de også bli litt større enn i skogsvannene. Eksemplarer på rundt 1 kg er ikke så sjelden. Vanlig størrelse er fra 100 til 3 – 400 g. Abboren forekommer i hele innsjøen, men er vanligst på de grunnere områdene ned til 30 – 40 meters dyp. Det foreligger ingen oversikt over avkastningen i Randsfjorden, men den er nok i dag under 1 tonn per år.

Abbor er også svært vanlig i mange av skogsvannene rundt Randsfjorden.

Gjedde

Gjedde er også en vanlig fisk i Randsfjorden og kan bli opp mot 15 kg. Det kan fiskes hele året, mest i den isfrie perioden. Om våren søker gjedda inn på deltaområdene i Randsfjorden, spesielt Dokkadeltaet. Da kan det være et veldig godt fiske her. Om sommeren forekommer den i hele innsjøen, også ute i de frie vannmassene. Gjedde er en veldig godt egnet sportsfisk og kan fiskes både fra båt og fra land med stang. Dorging etter gjedde kan gi gode fangster.

De siste årene har det vært drevet noe næringsfiske av gjedde. Dette har redusert bestanden noe og fiskerne rapporterer nå om mindre fangst av gjedde. Dette fører til at antallet store individer har gått ned og gjedde har blitt mindre attraktiv som sportsfisk. Stor gjedde er uansett ikke salgsvare i næringsfiskesammenheng.

2.3 Næringsmessig utnyttelse av fisken i Randsfjorden

Dorging etter storørret og røye er et fiske med noen få svært entusiastiske fiskere. I Randsfjorden utgjør disse ca 30 personer. Ofte er fiskeinnsatsen for disse fiskerne svært høye og mange fisker fra 30 til 50 ganger i løpet av en sesong. Fiskerne greier seg i stor grad selv uten noen form for tilrettelegging utover tilrettelagte båtutsettingsplasser.

Det foreligger ingen oversikt over hvor mange fiskekort som selges i fiskevannene i nærområdet til Randsfjorden (jf. kap 2.1), men det foregår et til dels betydelig fritidsfiske i disse vannene.

Fritidsfisket i Randsfjorden (inkl. tilløpselver og nærliggende fiskevann) er stort sett en "tilleggssysse" for tilreisende, bl.a ved campingplassene i Sløvika (Jevnaker) og Lyngstand (Søndre Land). Fiske utgjør en av mange sysler for de som bor på campingplassene.

For noen år tilbake hadde bl.a Bjørnen Kro på Odenes grupper av tyske gjeddefiskere innlosjert i hytter. Firmaet Elch Ferien etterlyste også hus og hytter langs Randsfjorden (så vel som Steinsfjorden og Tyrifjorden) som skulle leies bort til tyske gjeddefiskere (Oppland Arbeiderblad 9.11.2001). Så vidt vites er det ikke lenger organiserte opplegg knyttet til gjeddefisket i Randsfjorden. Angivelig skal en grunn til dette være problematisk transport fra/til Gardermoen/Torp.

I de seneste par årene har det vært drevet næringsfiske i Randsfjorden av sik, abbor og gjedde, stort sett fanget med storruse. Fangstene leveres til fiskehandlere i Oslo og Mjøsområdet.

2.4 Segmenter i fritidsfiske-markedet²

Ved å ta utgangspunktet i tallene fra betaling av fiskeravgiften, nasjonale spørreundersøkelser og kjennskap til fiskekortstatistikken i Norge, kan antall fiskere etter innlandfisk i Norge anslås til (2003):

- 650 000 nordmenn og 60 000 utenlandske fiskere fisket ferskvannsfisk i Norge i 2003.
- Av disse var det 150 000 som fisket etter anadrome laksefisk, hvor 115 000 var nordmenn og 35 000 var utenlandske fiskere. Av de 150 000 var det 70 000 som kun fisket etter anadrome laksefisk.

² Dette avsnittet er primært hentet fra Reiselivsbedriftenes Landsforening, m.fl (2004).

Ferie- og fritidsmotiver er et komplisert felt. Det er derfor ofte vanskelig å skille ut fisketuristen fra andre typer turister. Blant de som utøver innlandsfiske finnes mange ulike segmenter og med ulike interesser, behov, betalingsvillighet, reisevaner osv. For å gjøre en forenkling kan de deles inn i tre etter formål med fiskereisen. Det understrekes at det ikke finnes noe klart skille mellom disse.

1) Spesialister

Dette er fiskere som har fiskeopplevelsen som hovedformål for reisen. Spesialisten drar på tur for å fiske og er bevisst hva han/hun er ute etter. Reisemål velges ut fra enten muligheten til å fange en bestemt fiskeart og/eller muligheten til å få stor fisk. Blant spesialistene finnes mange ulike segmenter, i første rekke knyttet til hvilken art de er ute etter eller måten det fiskes på. Eksempler på førstnevnte er tyske gjeddefiskere og franske fluefiskere. Dette er to vidt forskjellige segmenter og som må behandles på ulik måte når det gjelder produkttilpassning, markedsføring og oppfølging. Det å markedsføre innlandsfiske generelt til segmentet "utenlandske fiskere" kan dermed gi liten effekt.

Betalingsvilligheten til spesialistene kan være god, men antall utøvere er lavere enn i segmentet familiefiskere. Dette gjør at inntjeningen til entreprenørene som selger til spesialister kan være god, men samlet sett legger andre typer fiskere igjen mer penger til lokalsamfunnet. Spesialistene er svært viktige i den forstand at de er trendsettere og med stor innflytelse på øvrige fiskeres valg av reisemål.

Det finnes relativt få innlandsfiskeprodukter i Norge som er tilrettelagt og markedsført mot spesialistene selv om noen har kommet til de siste årene. Her nevnes blant annet de store vassdrag på Østlandet som Trysilelva, Hemsila, Hallingdalselva og Glomma. Her drives noe utleie av hytter og salg av overnatting på campingplasser. Fiskereglene er i noen av disse også innrettet mot et såkalt "moderne" fiske med kvote, "fang og slipp", minstemål og begrensning på antall solgte kort. Blant de utenlandske spesialistene er det ofte et krav om at slike regler må være på plass før de skal fatte interesse for produktet. Blant annet vil fravær av "fang og slipp" raskt føre til at de store og attraktive individene fjernes fra vassdraget, noe som reduserer kvaliteten på fisket betydelig. Utenlandske spesialister kommer ofte til Norge første gang i kameratgjenger, der målet med turen er å utøve fiske. Erfaringsmessig kommer mange igjen på ferie i sommermånedene (spesielt tyskere), men da som familiefiskere.

2) Familie og venner

Denne gruppen utøver fiske mens de er på ferie eller på turer i nærrområdet og utgjør i antall det største segmentet blant fiskerne. De drar på ferie i sommerhalvåret til et sted der de både kan fiske og drive med andre aktiviteter. Sistnevnte er viktig for å dekke aktivitetsbehovet til alle familiemedlemmene. Trolig velger mange utenlandske familier Norge som ferieland nettopp fordi de kjenner til at fiskemulighetene her er gode. Fiske blir dermed et trekkplaster, men ikke det eneste målet med ferieturen. Det finnes ikke noe klart skille mellom spesialistene og dette segmentet. Blant annet er det blant vennegjengene stor variasjon når det

gjelder motivasjonen med ferieturen. Noen har fiske som hovedmål, mens andre har det som en tilleggsaktivitet.

3) Bedrifts- og forretningsreisende.

Dette er fiskere som bruker fiskeopplevelsen som avkobling i forbindelse med reisen. Dette er en reisevant gruppe som ofte er vant med høy kvalitet på mat og overnatting. Disse fiskerne er ute etter unike opplevelser og betaler for kvalitet. I de fleste vassdragene er dette trolig en liten gruppe.

Utenlandsmarkedet

Selv om innenlandsmarkedet er det desidert viktigste og utgjør fra 80 til 100 prosent for de som selger innlandsfiskeprodukter eller tjenester rundt innlandsfiske (Dervo et al 2003), gir vi en kort beskrivelse av sportsfiske i noen andre land. Av viktige utenlandske markeder trekkes her frem Tyskland, Sverige, Danmark og Nederland selv om det trolig finnes flere land enn dette som har potensial for markedsvekst (Sveits, Østerrike, Øst- Europeiske land m fl).

Tyskland

Antall tyskere som fisker av og til og ofte er 4,9 millioner, hvorav 1,2 millioner fisker regelmessig. Av disse er ca. 800.000 medlemmer i en av de to store fiskeforeningene i landet. Flertallet fisker i sjøen, men mange fisker også etter gjedde, ørret, m.m. Fiske i Tyskland er strengt regulert. For overhode å få fiske må man ha en statlig fiskelisens (Fischereischein) som utstedes etter å ha gjennomført en omfattende teoretisk og praktisk kurs som koster flere tusen kroner. Først etter å ha skaffet seg dette får man kjøpe fiskekort. De fleste fiskeområder i Tyskland er knyttet til fiskeklubber der fiske er forbeholdt egne medlemmer. I 1995 ble det registrert 34 spesialiserte arrangører av fiskereiser i Tyskland. I tillegg fantes det et 30-talls private arrangører som mer eller mindre på hobbybasis arrangerer slike reiser. Mange samarbeider med fiskeutstyrforretninger om markedsføring. Tyske fiskere stiller generelt store krav om god service. Produkter som markedsføres mot Tyskland må derfor ha høy kvalitet.

Sverige

I Sverige er det ca. 400.000 av de 3,1 millioner som årlig fisker som betegnes å være veldig interesserte. Et høyt antall fisker i Norge hvert år. Som eksempel nevnes Engerdal kommune som årlig selger 6-7.000 fiskekort til svenske fiskere. Ellers så utøver de fiske etter de samme artene og omtrent på samme måte som i Norge.

Danmark

I Danmark finnes ca. 550.000 fritidsfiskere. Et høyt antall fisker i Norge og Sverige. De fleste reisene planlegges på egen hånd og går ikke gjennom operatør. Dette er oftest heller ikke nødvendig fordi avstanden mellom landene er kort, det finnes få språkproblemer, fiskerne er kjent med fiskemetodene m.m. Det finnes noen få danske selskaper som omsetter fiske i

utlandet, men volumet er lavt. Derimot arrangerer lokale fiskeklubber i betydelig utstrekning utenlandsreiser for egne medlemmer.

Nederland

Det er stor interesse for fritidsfiske i Nederland. Til tross for at landet er meget tett befolket, finnes fiskemuligheter i kanaler, bekker og dammer. Det totale antall fritidsfiskere er beregnet til ca. 1,2 millioner. Av disse fisker 700.000 kun i innlandet. Ca. 400.000 (33 %) er medlemmer i fiskeklubber. Rundt 240.000 drar årlig til utlandet for å fiske. Populære arter er ulike karpfisker, gjedde og abbor.

3. Reiselivsnæring rundt Randsfjorden

Selv om Randsfjorden binder Hadeland og Land sammen, er det i denne kartleggingen naturlig å se regionene separat hva reiselivsnæring angår. Grunnen er relativt lang avstand ("i hver ende av Randsfjorden"), ulik profil og ulik sammensetning av tilreisende til regionen. Dessuten tilhører Hadeland og Land til ulike planregioner i Oppland, noe som bl.a har konsekvenser i forhold til markedsføring av reiselivet i de to regionene³.

3.1 Hadeland (kommunene Jevnaker og Gran)

Hadeland Reiseliv har 60 medlemmer og ca 1 mill i budsjett. Turistinformasjonen er lokalisert til Glassverket for å utnytte den store trafikken der. Det er ønske om å legge en turistinformasjon til Gran koblet til profileringen av "Mat fra Hadeland" og til Tegneseriemuseet på Brandbu.

Viktige bærebjelker i reiselivet på Hadeland er Hadeland Glassverk og den store aktiviteten knyttet til kurs og konferanser på de mange hotellene i Jevnaker og Gran. Glassverket har årlig mer enn 600 000 besøkende og er Norges 3. mest besøkte turistattraksjon. Mye av trafikken til Glassverket og hotellene er ikke reiselivsaktivitet i tradisjonell forstand, men den genererer mye trafikk, aktivitet og arbeidsplasser lokalt. Reiselivet i regionen ønsker å by fram attraksjoner som kan bidra til at tilreisende benytter mer tid på Hadeland.

Hotellene på Hadeland hadde i 2004 46560 overnattinger, en nedgang på 2,8 pst fra 2003. Hittil i år har antall overnattinger i hotellbedriftene økt med 16 pst. Samlet losjinntekt var i 2004 25 mill kr. Kurs- og konferanse utgjorde ca 80 pst av volumet, mens ferie-/fritidstrafikk utgjør kun 10 pst. (Kilde: Reiseliv@Oppland, jf <http://www.statistiknett.com/oppland>).

I følge Rune Winum i Hadeland Reiseliv er Hadeland Glasverk et ofte besøkt mål for de som er på konferanser på Jevnaker. De har bl.a en egen event-avdeling for bedriftsaktiviteter. Midtre Olimb gård er ofte benyttet til firmarelaterte arrangementer. På Granavollen er de mest populære Gården Tuv, Steinhuset og Søsterkirkene, i tillegg til Glassverket og Midtre Olimb.

Det er igangsatt et samarbeidsprosjekt mellom hotellene på Hadeland.

³ Hadelandsregionen har Hadeland Reiseliv, mens reiselivet i Land markedsføres sammen med Gjøvik og Toten i Gjøvik-regionen.

Overnattingsbedrifter

Hotell Hadeland
Lygnasæter Hotell
Randsvangen Hotell
Sanner Hotell
Thorbjørnrud Hotell
Halvorsbøle Hotell (nyåpnet)
Gjestfriheten Fjordstue
Midtre Olimb Gård
Granavolden Gjæstgiveri
Hadeland Gjestegård
Sløvika Camping
Randsfjord Gjestegård
Grønnæs Gjestegård

Attraksjoner/Kultur

Hadeland Glassverk
Galleri Roenland
Hadeland Folkemuseum
Kistefos-Muséet
Raukr Viking (vikingleir/utstilling/restaurant)
Søsterkirkene
Granavollen
Toverud Kraftstasjon
Tegnesseriemuseet, Brandbu
Hornskleiva (utsiktspunkt – gml. restaurert veganlegg)

3.2 Land-kommunene

Randsfjorden Golfklubb har 1800 medlemmer. De fleste er bosatt utenfor Oppland, slik at klubben dermed også en stor reiselivsbedrift. Samlet er det investert ca 30 mill i golfbanen som i de siste årene er utvidet til 18-hulls bane.

Dokkadeltaet er et attraktivt område for fugleinteresserte pga. det rike fuglelivet. Det er satt opp et eget utkikkstårn for å bedre utsikten. Foreløpig er det ikke utviklet andre tilbud knyttet til denne attraksjonen. Utvikling av Dokkadeltaet inngår i prosjektet med samme navn, mer om dette i kap 4.

Reiselivsnæringen i Land forsøker å trekke veksler på natur- og kulturattraksjonene i regionen, slik som fiske, vilt (jakt/safari), kulturhistorie, fugler/våtmarker, sopp-/bærplukking.

Flere av bedriftene er opptatt av å spisse prosjekter mot ulike målgrupper, som kan være opptatt av ulike typer aktiviteter.

Det er satt i gang et nytt prosjekt "Langs Landeveien" i regi av turistkontoret på Gjøvik, som skal gjøre Land-kommunene mer attraktive for de som ferdes med sykkel.

Overnattingsbedrifter

Randsfjorden Gjestegård, Fall
Ullsaker Gjestegård, Dokka
Odenes Hotell
Dokka Hotell
Kronviksetra, Landåsbygda
Ankalterud Gård, Nordsinni
Lyngstrand Camping, Fluberg
Grannæs Gjestegård, Odnes
Bjørnen, Odnes
Haugtun, Aust-Torpa
Kistefos Træsliperi (Hytteutleie), Dokka
Dokka Camping

Attraksjoner/Kultur

Randsfjorden Golfklubb
Lands Museum
Dokkadeltaet Naturreservat
Fugletårnet ved Odnes
Møllerstufossen
Åmot (montre med utstilling over fløting)

4. Videre utviklingsmuligheter

Kapitlet beskriver prosjekter som har relevans for det videre arbeid, nemlig *Dokkadeltaet Våtmarkssenter* og programmet *Utmarksbasert Reiselivsutvikling*, der Viken Skog er i ferd med å sette i gang et eget prosjekt innen sitt geografiske område.

4.1 Tilgrensende prosjekter

Dokkadeltaet Våtmarkssenter

Det arbeides nå med et forprosjekt som har som målsetning å utarbeide et dokument som kan være beslutningsgrunnlag for etablering av et Dokkadeltaet Våtmarkssenter. Senteret skal være et kompetanse- og formidlingscenter for Ramsar våtmarksområder i Norge, og skal være et fyrtårn for miljøbasert næringsutvikling og reiseliv i regionen (jf prosjektplanen for Dokkadelta-prosjektet).

Prosjektets arbeidsfelt er hele nedbørsfeltet til Randsfjorden ned til Kistefos-Museet ved Randselva. Imidlertid er det sagt at en i første omgang vil prioritere tiltak nord for randsfjorferga. Prosjektet er forutsatt ferdig innen juli 2006. Det er satt ned fem arbeidsgrupper som er under arbeid: 1) Natur- og kulturminneressurser – registrering, 2) Undervisning og formidling, forslag til tilrettelegging, 3) Senteretablering, 4) Næring, utvikling og reiseliv, 5) Internasjonalt arbeid, forskning og nettverksbygging.

Det er særlig gruppe 3, Næring, utvikling og reiseliv, som er relevant for Forprosjekt Randsfjorden. Arbeidsgruppa vil konsentrere arbeidet sitt om 2 hovedtemaer med deltemaer (hentet fra Målformulering for arbeidet i Næringsgruppa):

1. Næringsfiske
 - a. Aktivt fiske
 - b. Foredling av fisk
 - c. Kompetansesenter for næringsfiske
2. Reiseliv
 - d. Aktivisering av attraksjoner knyttet til natur- og kulturattraksjoner tilknyttet Randsfjorden og vassdraget
 - e. "Kompetanseturisme" knyttet til prosjektets og informasjons senterets faglige aktiviteter
 - f. Opplevelser knyttet til Randsfjorden, vassdraget og informasjonscenteret, herunder fiske.

Dessuten et felles deltema:

- g. Mat fra Randsfjorden, som videreutvikling av deltema b.

Arbeidsgruppa har så langt vært opptatt med kartlegging av muligheter for næringsfiske og turistfiske med mottak, videreforedling og salg av produkter, slik at det blir et samlet miljø for fiske i området. Den har også tatt for seg reiseliv hvor det skal settes fokus på opplevelser knyttet til Randsfjorden.

Utmarksbasert reiselivsnæring – prosjekt i regi av Viken Skog

Dette er et prosjekt som utføres i regi av Norges Skogeierforbund og Norges Bondelag. Satsingen består av et nasjonalt prosjekt og flere regionale prosjekter. På sentralt hold vil det arbeides mot rammebetingelser for naturbasert reiselivsutvikling og se nærmere på flaskehalsen i lover og regler samt lovanvendelse som bremser verdiskapning. Det drives også innhenting av markedskunnskap fra 15 land, samt utarbeide forslag til markedsføringstiltak. Arbeidet avgrenses til 7 verdikjeder, hvorav innlandsfiske og kajakkpadling er to av dem. Distribusjon av naturbaserte reiselivsopplevelser er et annet satsingsområde, der det skal foreslås distribusjonsløsninger bl.a for innlandsfiske. (Kilde: Nyhetsbrev nr. 1 2005 fra prosjekt Utmarksbasert Reiselivsnæring).

Sju regionale prosjekter er allerede i gang. Et av disse er ”Prosjekt fisketurisme i Innlandet” som eies av Glommen Skogeierforening, Mjøsen Skogeierforening, Oppland Bondelag og Hedmark Bondelag. Prosjektet skal etablere tett samarbeid med grunneiere og bedrifter som skal utvikles til å fremstå som profesjonelle aktører innen fisketurisme. Vi kjenner ikke prosjektet i detalj, men involveringen fra hhv. Glommen og Mjøsen Skogeierforening tilsier at dette neppe er et prosjekt som i stort omfang vil angå Randsfjorden og distriktene rundt.

Med virkning fra juli 2005 har Viken Skogeierforening et prosjekt under arbeid. I følge nyhetsbrev nr 1 2005 vil innsatsen konsentreres mot Buskerud, Vestfold og deler av Oppland (Valdres, Hadeland og Land). I følge Vistad i Viken skal det settes av ca 1 årsverk til dette arbeidet. I vår har skogeierforeningen kartlagt interessen, og bedt interesserte aktører melde seg på banen. Næringsområdene er avgrenset til ”jaktsalg”, ”laks salg”, ”innlandsfiskesalg” eller ”opplevelsessalg”, der de to sistnevnte områdene er prioritert (jf www.viken.skog.no). Randsfjordområdet kan være et av flere aktuelle områder, på linje med andre. Prosjektet vil gå inn med bistand og finansiering (fra Innovasjon Norge/BU-midler) til utvalgte prosjekter, forutsatt at deltakerne stiller med egenfinansiering.

4.2 Basis for videre utvikling

Etter vårt syn bør det videre arbeid være basert på

- *de ressurser Randsfjordområdet har å spille på*, både menneskelig, kulturelt, økonomisk og ikke minst mht. natur- og kulturattraksjoner
- *den eksisterende reiselivsnæring*, fordi den utgjør en viktig startkapital som det i mange sammenhenger kan bygges videre på
- *markeder* (segmenter, geografiske markeder, stasjoner), hvor kan området hevde seg framover i konkurransen om fiskere og andre tilreisende/turister.

Vi vil nedenfor gjøre noen vurderinger knyttet til hva vi oppfatter som viktige forhold for videre utvikling, og som dermed forhåpentlig legge premisser for videre arbeid.

Fiske

Slik vi vurderer det har storørretfiske og storøyefiske et lite potensial i forhold til å utnyttes i kommersiell sportsfisketurisme. Årsaken til dette er at ressursen er begrenset og at det er et spesialistfiske hvor betalingsviljen er liten. Det tilbys gratis storørretfiske i bl.a Mjøsa, Tyrifjorden, Sperilen, Losna og Norsjø i Telemark, som kan nåes innenfor en radius på et par timer fra Randsfjorden. Fisket i enkelte av disse innsjøene er også mye bedre enn i Randsfjorden. Det er høy innsats for å få fisk, dessuten er ressursen liten og det er egentlig ikke plass til særlig flere fiskere enn de som finnes der i dag. Et annet spørsmål som vi kommer tilbake til nedenfor er at det også vil kunne bli konflikter i forhold til lokale krefter.

Fisket etter storørret og storøye kan imidlertid brukes i markedsføringen av Randsfjorden. Store ørreter eller røyer brettet utover i brosjyrer vil kunne selge godt, men man må imidlertid være svært ærlig i en slik markedsføring. De tilreisende må ikke tro det bare er å gå ut og få en slik fisk. Det er lite av fisket i Randsfjorden som er så godt og unikt at det "selger seg selv", som f eks en god lakseelv eller ørretelv. Det er mye fiske i nærheten som er like godt eller bedre.

Det er et betydelig potensiale for å øke bestanden av storørret. Trolig er det forfiskbestand til å produsere det dobbelte eller tredobbelte av storørret i forhold til hva som fanges i dag (Qvenild et al 1981). Det vil kunne øke sannsynligheten for bifangst av stor fisk blant de som fisker etter annen fisk. Dette vil imidlertid kreve aktiv og bedre koordinert kultivering enn det som gjøres i dag. Det ser ut til å være potensiale gjennom biotopforberinger til å øke den naturlige produksjonen, og det kan settes ut mer fisk (Rustadbakken 2003). Det er også nylig utarbeidet en rapport om storørreten i Randsfjorden i regi av Fylkesmannen i Oppland (rapport 5/2005). Arbeidet som gjøres i dag er en god start, men det er et betydelig rom for å bli bedre. Likevel mener vi at storørretfisket vil fortsette å utgjøre en nisje for noen relativt få, og vil neppe kunne utgjøre noen viktig faktor i reiselivssammenheng.

Enkelte har nevnt gjeddefiske mot utenlandsmarkedet. På sikt ligger det et potensiale i dette, men det er svært mange andre som satser i denne retningen. Slik gjeddefisket framstår i dag i Randsfjorden er det for få store troféfisker til at det vil nå fram i markedet, uansett vil det være nødvendig med betydelig markedsføring for å få en lønnsom næring av dette. Arbeidet vil med andre ord måtte være langsiktig.

Dokka og Etna, samt Randselva kan også ha et potensiale som ørretelver for fiske, spesielt ovenfor størørretens gyteområde. Dette vil imidlertid kreve en langt bedre kultivering og regulering av fisket enn hva tilfellet er i dag. I de tilførselselvene hvor størørret forekommer vil det være mer fornuftig å vente med beskatningen til ørreten har fått vokse seg stor i Randsfjorden. Dvs la størørretungene få vandre ut i Randsfjorden og beskatte dem der etter 1 til 3 år, eller når de vender tilbake til Dokka/Etna som gytefisk (Sportsfiske på gytevandrere).

Vår vurdering er at utvikling av et tilrettelagt fiske i nærområdene til Randsfjorden kan ha et potensiale. Vi snakker da primært om fiske som et supplement til andre aktiviteter i Randsfjordområdet knyttet til både naturattraksjoner og kulturtilbud. En kan f.eks tenke seg en kombinasjon av hytteutleie (skogskoier ol) sammen med mulighetene for å fiske etter abbor og ørret i skogstjern. Dette vil kreve istandsetting av hytter og en begrenset grad av tilrettelegging av fiske.

Som kjent er det ringvirkningene av fisketurisme, i form av lokal overnatting, servering og andre innkjøp, som gir opphav til størstedelen av inntektene. Dette gjelder i særlig grad der selve fiskerettighetene ikke har stor verdi, noe som er tilfelle for Randsfjorden⁴. Av den grunn ser vi det som relativt lite aktuelt å satse på reint næringsfiske for salg. Det er imidlertid ikke nødvendigvis slik at dette vil måtte utelukkes. Vi vil i denne sammenheng vise til at spørsmålet om næringsfiske, inkl. lokal foredling, er under drøfting i Dokkadelta-prosjektet. Her tenker man seg å utnytte en form for ”sentereffekt” som kan skape miljø for fiske knyttet til den nordre delen av Randsfjorden.

For å kunne utvikle fisketurisme i noe større skala enn hva som drives pr i dag må rammebetingelsene for en slik utvikling være til stede. Samtidig bør en sikre rettighetshavernes utnyttelse av fiske, så vel som de lokale fiskernes fiske. Ved økt fisketurisme er det viktig å unngå eller redusere eventuelle konflikter i forhold til eksisterende fiske. Skal det satses profesjonelt må imidlertid den kommersielle aktiviteten prioriteres.

Tilgjengelighet

Tilgjengelighet til strandlinja kan være viktig i turistutviklingssammenheng, og er en viktig del av ”infrastrukturen” for en ressurs som Randsfjorden. Tilgjengelighet er ikke bare nødvendig for å kunne utøve fiske, men kan være viktig også for å gjøre området attraktivt for andre tilreisende og turister. Det er viktig å kunne tilby ulike aktiviteter, og herunder gjøre

⁴ I motsetning til f.eks laksefiske i enkelte elver.

bruk av tilbud på og ved Randsfjorden. Da må det finnes måter å komme seg ned til vannkanten på, tilreisende må få informasjon om hvor dette best kan skje, hvor en kan sette fra seg biler osv. Skal det legges til rette for aktivitet på og ved vann, bør det finnes raste-/bålplasser, tilrettelegging for bading, muligheter for å sette ut båter, evt. båtuteie, etc. Dette er bare tilfredsstillende for enkelte deler av Randsfjorden i dag. Bedre informasjon om de plassene som finnes og tilrettelegging av nye er nødvendig.

Markedsføring av sportsfiske, og/eller naturbaserte aktiviteter som padling, bading, sopp-/bærturer forutsetter god tilgjengelighet og en viss grad av tilrettelegging. Det finnes f.eks mange attraktive plasser rundt fjorden, men antall og kvaliteten på disse plassene bør registreres. Behov for ytterligere tilrettelegging bør kartlegges i forhold til så vel lokale behov som ønske om å satse på slike tilbud som ledd i satsing på mer reiselivsrelatert trafikk.

Overnatting

Det er en del ledig overnattingskapasitet knyttet til hotellene, hvorav flesteparten er i Jevnaker og Gran. Situasjonen i dag er at de fleste hotellene holder stengt i sommerferien pga. liten aktivitet innen kurs-/konferansemarkedet, samtidig som det er vanskelig å få fylt opp med feriereisende. Isolert sett skulle det derfor være ønskelig å benytte andre aktivitetstilbud innen knyttet til fiske, natur og kulturinstitusjoner/-arrangement til å utnytte den kapasiteten som ligger der. Men erfaring fra andre steder tilsier at det er vanskelig å få sportsfiskere med familie eller venner til å benytte hotellovernatting. Det forhold at de fleste hotellene ligger i noe avstand fra Randsfjorden understreker dette.

Markedsføring av sportsfiske, og/eller naturbaserte aktiviteter som padling, sykling (f.eks gjennom Nordmarka til Randsfjordsområdet), bading, sopp-/bærturer, bør derfor sannsynligvis kombineres med andre typer overnattingstilbud. Så vidt vi forstår er det pr i dag mangel på plasser å plassere campingvogner ("fast plass"), noe som har medført ventelister f.eks på Lyngstrand Camping⁵. Utvikling av flere tilbud innen camping utelukker derimot ikke at eksisterende overnattingsbedrifter utnyttes i det samlede tilbud også i reiselivssammenheng.

"Oppholdsforlengelse", jf Hadeland Glassverk og hotellene på Hadeland

Som nevnt i kap 3 er Hadeland Glassverk (HG) blant landets best besøkte turistattraksjoner. En betydelig del av de besøkende kommer fra Oslo-området på dagstur. Et naturlig spørsmål er derfor om denne ressursen i form av tilreisende kan utnyttes på noen måte av øvrig reiselivsnæring og næringsliv i regionen.

En forutsetning som sannsynligvis må på plass er at HG er interessert i det, noe som igjen betinger at det er i deres interesse. Mao vil det være vanskelig å få til levedyktige tilbud uten at en spiller på lag med HG. HGs interesse av å utvikle slike tilbud kan ligge i at mange

⁵ I Randsfjordområdet er det under planlegging campingplasser i Fluberg i Søndre Land, i Gran og Jevnaker.

tilreisende allerede har vært på Glassverket før; ved å trekke på attraksjoner utenom kan en på en måte ”utvide Glassverket”. På den annen side kan det neppe forventes at HG skal kunne trekke gjester til hele Randsfjordområdet opp til Dokka.

Utnyttelse av og utbygging i strandsonen

Randsfjorden er en ressurs ikke bare i form av fiske, til kortere opphold i form av rasting/bading, eller til ”rundturer”⁶. Vi tenker da på oppføring av hytter/leiligheter til privatpersoner, evt. i form av utleiehytter eller -leiligheter. Dette er en noe annen type næringsutvikling enn den som er koblet til reiseliv. For tiden er det lite fokus knyttet til innlandshytter, bortsett fra i fjellområdene. Vi kjenner imidlertid bl.a fra Mjøsa at det er etterspørsel etter hytter som har fin beliggenhet ved vannet.

⁶ F.eks på motorsykkel som skal være populært.

5. Aktuelle tiltak og prosjekter

Etter vårt syn bør innholdet i et evt hovedprosjekt forankres hos relevante aktører. Nedenfor skisseres områder som det etter vår mening bør arbeides videre med i et slikt hovedprosjekt.

Tiltakene og arbeidsområdene som skisseres vil i noen grad være overlappende. Videre prosess bør avklare hvordan det skal arbeides med disse

Fisketurisme

Det bør være et potensiale i ”å pakke” fiske av abbor og ørret i skogsvannene sammen med f. eks salg av overnatting og enkel guiding. Et område å begynne med kan være Fjordaområdet, hvor det allerede er gjort mye på tilretteleggingssiden. Det samme vil det være for ”fjordfiske” (abbor og gjedde) fra båt og bygninger knyttet til landbrukseiendommer rundt Randsfjorden. På kort sikt vil det være enklest å utvikle disse to ”fiskepakkene”. Dette er tilbud som er aktuelt for familiemarkedet hvor fiske er et aktivitetstilbud i tillegg til andre, slik som bading, kulturopplevelser (f.eks galleri, Glassverket), fot-/sykkel-/kanoturer, golf, etc.

Et mulig produkt kan også være dorging etter troféfisk i Randsfjorden, dvs. guidede turer hvor gjedde har hovedfokus. Dette må utvikles på sikt, og rettes mot segmentet spesialister og da hovedsakelig det utenlandske markedet. Eventuelle fisketuristbedrifter som etablerer seg rundt troféfiske kan tenkes å tilby arrangementer i samarbeid med hoteller rettet mot bedriftsmarkedet.

Utvikling av fiskeressursene – Biologisk delplan Randsfjorden

Vi skisserer forslag til målsetning, prosess/organisering og innhold i en biologisk delplan for Randsfjorden. En slik plan må etter vårt syn på plass før man eventuelt velger å satse i særlig skala på fisketurisme i Randsfjorden. Rustadbakken (2003) beskriver behovet for en tiltaksplan. Etter vår oppfatning er det viktig å forankre dette arbeidet i den planstrukturen som den offentlige fiskeforvaltningen i Norge legger opp til (Dervo 2002). Mye av kunnskapen finnes, men det er behov for å konkretisere tiltak og ansvaret for gjennomføringen av disse. Det er i utgangspunktet de fiskeberettigede som skal utarbeide eventuelle driftsplaner, dvs Staten som forvalter av det frie midtpartiet og grunneierne som fiskeberettigede i strandsona. Andre parter skal eventuelt bidra i prosessen med å utarbeide en driftsplan. (Dervo 2002). Vi anbefaler å starte arbeidet med å utarbeide en biologisk delplan og forankre dette arbeidet blant grunneiere, sportsfiskere, turistbedrifter og kommunene. Dette krever at Fylkesmannen overlater sitt ansvar til de berørte kommuner.

Målsetning:

- Bør sikre rettighetshavernes utnyttelse av fiske, de lokale fiskernes fiske, samtidig som rammebetingelser for utvikling av fisketurisme sikres.

- En viktig forutsetning for å kunne utvikle et attraktivt sportsfiske som det kan bygges opp en fisketurisme rundt, er gode muligheter for fangst av stor fisk. Dette vil ofte kreve tiltak som beskytter stor fisk.
- Ulike hensyn må veies opp mot hverandre. Det er f.eks ikke mulig å opprettholde et omfattende garnfiske på sik og ørret, samtidig som man ønsker å utvikle et ”eksklusivt” sportsfiske etter ørret og stor gjedde.

Prosess og organisering:

- Opprette et planutvalg som gjennomfører utarbeidelsen av delplanen.
- Vanlig at rettighetshaverne har flertall i et slikt utvalg, samtidig som andre sentrale aktører er representert. F.eks brukerorganisasjoner (jeger- og fiskerforeninger), vassdragsregulanter, kommunene, turistnæringen.
- Naturlig at i hvert fall bekkene og de minste elvene inngår i den biologiske planen for Randsfjorden. Årsaken er at disse bekkene og elvene er viktige oppvekst- og gyteområder for storørreten i Randsfjorden. Dokka/Etna har startet arbeidet med egen driftsplan, men bør også inkluderes i planprosessen, eventuelt få til en samordning av disse to planene.

Innhold:

- En beskrivelse av fiskeressursene, dvs sik, ørret, gjedde og abbor. Beskrive bestandsstatus ut fra eksisterende undersøkelser og viten. Dette gjelder både en beskrivelse av bestandsstørrelse, lengde-/størrelsessammensetning og viktige leveområder som gyteplasser, oppvekstområder for småfisk og næringsområder⁷.
- En beskrivelse av dagens bruk (utøvelse og beskatning for hhv næringsfiske, husbehovsfiske, sportsfiske) og regelverk.
- En beskrivelse av eksisterende og tidligere tiltak (utsettinger, biotopforbedringer).
- Forslag til nye tiltak.

Overnattingstilbud

I området rundt Randsfjorden finnes husvære som vil kunne tilbys familiemarkedet, der fiske kan være en av flere aktiviteter. Aktuelle husvære er f.eks

- Skogshusvære med fiskemuligheter. Selvhushold med sengeplasser fra 4 til 10 personer.
- ”Kårhus” med fiske (båt, enkel guiding, muligheter for garnfiske etter sik, bading i fjorden, båtturer etc). Selvhushold med sengeplasser fra 4 til 10 personer.

For at slike husvære skal kunne tilbys på markedet, må det bl.a kartlegges hvor mange slike som finnes, hvilken standard de er i, kostnader for istandsetting, finansiering av dette, samt hvordan de best skal kunne markedsføres mot aktuelle kundegrupper.

⁷ Mye av dette har Naturkompetanse på Hamar utredet for Foreningen til Randsfjord Regulering, og som vil kunne være viktig input til denne kartleggingen.

Infrastruktur og tilgjengelighet

Et aktuelt tiltak kan være å lage en *plan* for fysisk tilrettelegging for Randsfjorden og en for skogsområdene. Punkter som bør med i disse planene er:

- Informasjonsmateriell som er målrettet mot fiskere man søker å selge til (fiskeplasser med kart som er tilstrekkelig detaljert, fisketider, redskapsbruk etc).
- Skilting.
- Rasteplasser.
- Badeplasser
- Båtutsettingsplasser.
- Kortautomater for skogsvannene.

Tiltak av denne karakter vil være ”infrastrukturtiltak” hvor det er nødvendig med offentlige tilskudd i tillegg til medvirkning fra reiseliv, grunneiere, m.fl.

Markedsføring

Nettsidene til reiselivet i Gjøvikregionen og på Hadeland og de 4 kommuners nettsider bør benyttes aktivt. Randsfjordområdet er lite kjent og kanskje et prosjekt bør være markedsføring av området for å gjøre det bedre kjent.

Offentlige rammevilkår

Det har vært fremmet at offentlige rammevilkår hindrer utnytting av den mest verdifulle ressursen, selve Randsfjorden, ved at det er satt restriksjoner på bygging i nærheten av vannet. Det hevdes at kommunene har ulik praksis på dette området, og at det er et problem. Det kan etter vår mening være grunn til å forfølge disse problemstillingene, ved bl.a å

- kartlegge de fire kommunenes politikk og holdninger på dette feltet
- vurdere markedsmessig verdi av utbygging i strandsonen (kommersielle overnattingstilbud, leiligheter/hytter, serveringstilbud)
- analysere konflikter ved utbygging i forhold til andre interesser, herunder andre nærings- og reiselivsinteresser
- vurdere aktuelle ”utbyggingsmønstre” som kan bidra til lokal utvikling og nyskaping, samtidig som konfliktene mot andre interesser dempes.

6. Prioritering av tiltak i et evt. hovedprosjekt

6.1 Horisont og arbeidsform

Det er viktig å tenke utvikling og tiltak både i en kortsiktig og langsiktig horisont. En må starte med det kortsiktige, tiltak som tar utgangspunkt i dagens rammevilkår for næringsutvikling med basis i reiseliv: grovt sett de ressurser (natur), tilbud (overnatting, bevertning, attraksjoner) og den infrastruktur man har i dag. Hvis dette arbeidet gir resultater, så kan det arbeides videre mot tiltak som utvider og endrer de rammebetingelsene som pr i dag oppfattes som gitt.

Hvorfor ikke vente med langsiktige tiltak til de kortsiktige er gjennomført? For det første fordi det ikke nødvendigvis er slik at alle kortsiktige tiltak man har satt opp skal gjennomføres før man går løs på det mer langsiktige arbeidet. Her må det tas høyde for overlapp, både tids- og arbeidsmessig. For det annet er det viktig å tenke ”neste steg”, hvor går man videre, når det arbeides med de mer kortsiktige tiltakene.

Etter vårt syn bør det videre arbeid organiseres som *ett prosjekt* slik at det blir et samlet fokus rundt utvikling rundt næringsutviklingsarbeidet. Prosjektet vil da ha ett siktemål, men med ulike arbeidsområder. Et slik prosjekt bør organiseres med utgangspunkt i kommunene i regionen, reiselivsnæring, handelsnæring, grunneiere og interessenter knyttet til fiske og friluftsliv. Prosjektet bør ha en varighet på om lag 2 år. Alternativet er å ta tak i tak i forslagene i denne rapporten, og evt andre utviklingsmuligheter, og videreføre dem i ulike prosesser og ulike fora. Etter vårt syn vil dette være en dårligere løsning fordi den ikke vil ha noe samlet grep om det videre utviklingsarbeidet.

6.2 Innhold i hovedprosjekt

Arbeidet med å utvikle *turistfisket* bør etter vårt syn ta utgangspunkt utarbeidelse av en biologisk delplan slik den er beskrevet i kap 5 foran. En slik prosess vil bringe ulike interesser knyttet til Randsfjorden tettere sammen, samtidig som den vil kunne forankre det videre arbeid med næringsutvikling med basis i Randsfjorden og fiskeressursene der. Vi legger til grunn at arbeidet med biologisk delplan vil kunne bringe fram nye ideer og forslag til tiltak.

Neste steg i prosessen bør være målrettet tilrettelegging for næringsutvikling med basis i de ressurser området i hovedsak rår over pr i dag. Vi snakker da om en relativt kort tidshorisont, opp til ca 5 år. Etter vår mening bør det parallelt jobbes med følgende ulike områder og tiltak:

- markedsføre fiske og friluftsliv i Randsfjordområdet, med vekt på ”familiefiske”
- tiltak som kan styrke tilgjengeligheten til fiske og utøvelse av friluftsliv.
- for å øke attraktiviteten av området og gjøre det mer tilgjengelig, bør det utvikles nye overnattingstilbud som kan kombineres med ulike former for naturbaserte aktiviteter. På kort sikt bør det være aktuelt å se på muligheten for å sette i stand koier og hytter som ligger i aktuelle områder.
- Handeland Glassverk er et aktivum for hele regionen. Det bør arbeides videre med tilbud som kan øke oppholdstiden i området for de besøkere glassverket.

Hvis arbeidet med biologisk delplan blir vellykket vil det kunne berede grunnen for å utvikle ressursgrunnlaget og tilrettelegge for økt sportsfiske. Jo bredere dette er forankret, dess sterkere står man i forhold til å kunne utvikle et attraktivt fiske.

Et videre arbeid i tråd med dette utgangspunkt vil etter vårt syn ikke på noen måte stå i konflikt med det utviklingsarbeid som drives i regi av Viken Skog og Dokkadeltaprojektet, jf kap 4. Tvert om er målsettingene og arbeidsområdene så vidt sammenfallende at en bør søke å koordinere dem. På den annen side er ikke de tre prosjektene så like at en videreføring av prosjektet i regi av Randsfjordforbundet, slik det er beskrevet ovenfor, er overflødig.

I det *langsiktige arbeidet* bør det arbeides mot å utvikle attraksjoner og overnattingstilbud, herunder muligheten for økt ”sekundærbosetting” i form av hytter og landsteder. Etter vårt syn er dette naturlig, også fordi det er vanskelig å tenke seg særlig økning i typen rundturs- og gjennomfartsturisme, selv om også dette kan utvikles videre.

Når det gjelder overnatting er det egentlig tre typer tilbud vi snakker om:

- campingplasser og andre tilbud (koier, hytter, gjestgiveri) for kortere opphold.
- campingplasser for fast plassering av vogn
- hytter og landsteder

Det meldes om at det pr i dag er mangel på plasser ved Randsfjorden for plassering av vogner. I så fall bør det vurderes å utvide tilbudet.

Det finnes også i dag en god del private hytter ved og i nærheten av Randsfjorden. Så vidt vites er de fleste relativt gamle og har lav standard. Det kommersielle grunnlaget for utbygging av hytter med høyere standard⁸ er derfor noe usikkert. En av de største attraksjonene i en slik sammenheng vil uansett ligge i ”vannspeilet” Randsfjorden, at det finnes attraktive fritidstilbud i området, samt kort reisetid fra Oslo-området. Etter vårt syn vil

⁸ Undersøkelser viser enkelt sagt at hytter gir større lokale ringvirkninger jo høyere standard de har. Årsaken er at det investeres mye i selve oppføringen av hytta (som regel er det lokale byggmestre og håndverkere), slike hytter brukes mye og av mange personer som gir store innkjøp lokalt, samt at det gjerne etterspørres flere typer tjenester (renhold, vakthold, catering, etc)

det være viktig at en evt. utbygging ikke skal være noe "frislepp", da kan en risikere å forringe det natur- og ressursgrunnlag som tross alt utgjør hovedattraksjonen i regionen. Det vil også være viktig å tenke at tettsteder og kulturinstitusjoner vil utgjøre viktige tilbud og attraksjoner for turister og "sekundærbosatte". Motsatt vil etterspørselen fra de tilreisende kunne bidra til ekstra etterspørsel for kultur og handel, og dermed vil grunnlaget for slike tilbud styrkes. Fra andre steder kjenner en til at slik etterspørsel kan skape grunnlag for nye tilbud, som også kan komme lokalbefolkningen til gode. Vi mener derfor at utbygging langs strandlinja i korte trekk bør

- være "estetisk" og helhetlig for ikke å være skjemmende
- skje i relativt konsentrerte områder, og
- finne sted i nærheten av sentra og kulturtilbud, f.eks i Jevnaker/Randsfjord, Røykenvik, Hov, Bjønøra.

Etter vår oppfatning bør en kartlegging av offentlig rammevilkår for utbygging i nærheten av Randsfjorden (jf kap 5), inngå som et første ledd i et evt langsiktig arbeid for å øke sekundærbosettingen i området. En slikt arbeid bør samtidig som målsetting å kartlegge kommunenes vilje til utvikling med basis i Randsfjorden.

Kilder

Dervo, B.K. 2002: Ny forvaltningsmodell for vilt og fisk. Evaluering av prosjektet "Lokal forvaltning av de utnyttbare vilt- og fiskeressursene 1996 - 1999" . - NINA Oppdragsmelding 712. 81pp. Trondheim, Stiftelsen for naturforskning og kulturminneforskning.

Dervo, B. K., Taugbøl, T. og Skurdal, J. 1996: Status for storørret i Norge. ØF-rapport nr 10/1996.

Dervo, B.K., Aas, Ø., Kaltenborn, B.P. & Andersen, O. 2003: Utmarksturisme i fjellregionen i Sørøst-Norge - vekst og vyer eller nedgang og resignasjon? NINA Fagrapport 73: 31pp.

Dokkadeltaprojektet: Møter i næringsgruppa samt utsendt materiale.

Hadeland Reiseliv: <http://www.hadelandreiseliv.no/>

Hegge, O., Qvenild, T. og Skurdal, J. 1990. Sikfisket i Randsfjorden 1978-1988. Fylkesmannen i Oppland, miljøvernavdelingen: Rapp. nr. 10/90. 20 s.

Johnsen, S og Rustadbakken, A (2005): Storørreten i Randsfjorden. Fylkesmannen i Oppland, miljøvernavdelingen: Rapp. nr. 5/05.

Kraabøl, M. & Arnekleiv, J. V. 1998: Telemetristudier over gytevandrende ørret fra Randsfjorden i Dokka/Etna, Oppland, 1997. Vitenskapsmuseet, zoologisk notat 1998-1.

Kraabøl, M. & Arnekleiv, J. V. 2000: Spawning migration of brown trout (*Salmo trutta*) in a regulated Norwegian watercourse: impact of turbine water outlet into the lake and reduced water flow in the spawning tributaries. I: Moore, A. & Russell, I. (eds.). *Advances in Fish Telemetry. Proceedings from The Third Conference on Fish Telemetry in Europe*, Norwich, U.K., pp 237-244.

Reiselivsbedriftenes Landsforening, Norges Skogeierforbund og Innovasjon Norge (2004): Rapport fra forprosjekt om Utvikling av utmarksbaserte reiselivsbedrifter – Markedsmuligheter, mål strategier og forslag til verdikjedeprogram.

Rustadbakken, A. 2003: Prosjekt Randsfjordfisk – en vurdering av fiskeforsterkingstiltak etter regulering av Randsfjorden. Naturkompetanse AS, 2003-1. 37 s + vedlegg.

Prosjekt Utmarksbasert Reiselivsnæring: Nyhetsbrev nr 1 februar 2005.

Prosjekt Utmarksbasert Reiselivsnæring: Nyhetsbrev nr 2 juni 2005.

Reiseliv@Oppland: <http://www.statistikknett.com/oppland>

Turistkontoret Gjøvik-Land-Toten: <http://www.visitgjøvik-toten.com>

Qvenild, T. 1981: Fisket i Randsfjorden 1978-80. Fauna 34: 116-122.

VannInfo: Direktoratet for naturforvaltnings database for vannforvaltning.

Vedlegg

Oppsummering av idedugnad

Mål:

1. Randsfjorden den reineste store innlandsvannet på Østlandet!
2. Gjøre Randsfjorden med ørretførende sideelver til et fiskerikt område som kan gi grunnlag for næringsutvikling. (Gjelder bl.a. Dokkaelva opp mot dele til Etna)
3. Ha et godt tilbud for båtturisme og badeliv.
4. Den enkelte aktørs mål er å skape økte inntjening
5. Kommunenes mål er at aktivitet knyttet til Randsfjorden skal gi nye arbeidsplasser.
6. Randsfjordforbundet bør så snart som mulig vise resultater fra sitt arbeide.

Organisering:

7. Forprosjektet skal gi svar på:
 - * Hvilke realistiske muligheter har en til å skape aktiviteter knyttet til Randsfjorden og som kan føre til nye arbeidsplasser og økt inntjening i Randsfjordområdet?
 - * Hvem er partnerne og hvilken rolle skal de ha? Hvorledes organisere samarbeidet mellom partnerne?
 - * Er det behov for en prosjektkoordinator i gjennomføringsfasen ?
8. Utrede muligheten for salg av fiskekort.

Utfordringer:

9. Konesjonærene både i Dokka og Randsfjorden må overholde sitt utsetningspålegg.
10. Prøvefiske og fiskeobservasjoner i 2004 kan gi konklusjoner som danner feil grunnlag for videre utsetting av fisk.
11. Vi må tørre å tilrettelegge for utvikling av Randsfjorden ved å legge forholdene best mulig til rett og ikke bruke lovverket for å forhindre slik utvikling. Dette betinger en smidigere holdning til utvikling langs Randsfjordens strender fra myndighetene side.
12. Konklusjoner fra et utarbeidet prosjekt om Randsfjorden - fisk og næringsmuligheter bør komme inn som tunge innspill til revisjon av kommuneplaner, fylkesdelsplaner og fylkesplan.
13. Lokke fram ideen hos den enkelte (privat initiativ) som ønsker å utvikle næring med utgangspunkt i Randsfjorden.

Tiltak og muligheter:

14. Randsfjordforbundet setter i gang forprosjekt som utreder realistiske muligheter for næringsutvikling basert fiske og friluftsliv i og rundt Randsfjorden.
15. Stimulere til utsetting av mer settefisk enn i dag.
16. Undersøke muligheten for næringsfiske og foredling av fisk.
17. Bedre tilgangen til fjorden og tilrettelegge flere områder langs fjorden for båtfolket og andre.
18. Utarbeide en felles logo for Randsfjorden som kan nyttes av næringslivet og det offentlige i markedsføringssammenheng og for de lag og foreninger som tilhører Randsfjordområdet. Randsfjordforbundet bør bruke denne logoen på all sin korrespondanse.
19. Gjøre Randsfjorden kjent gjennom markedsføring.
20. Gjennom markedsføringstiltak stimulere de 500.000 som årlig besøker Hadeland Glassverk til å besøke området rundt fjorden.
21. Markedsføre fyrtårn slik som HG, Raukr, Oscar, Randsfjord Golfklubb, Bjørnen, Dokkadeltaet m.fl.
22. Markedsføre Randsfjorden og Mjøsa i sammenheng.

23. Merkevarebygging.
24. Kartlegge de områder langs fjorden som har størst potensiala i reiselivssammenheng.
25. Tilrettelegge Dokkaelva som attraktiv fluefiskeelv.
26. Sette hvitfisk i fokus.
27. Opprettholde fjordens biologiske mangfold. Utvikle fisketilbudet på arter som tåler beskatning uten at det biologiske mangfoldet reduseres.
28. Planlegge for sykkelturisme og enklere overnattingssteder.
29. I samarbeid med regulantene iverksette tiltak for å bedre gytemulighetene for aure på de stedene hvor det er påpekt i "prosjekt Randsfjordfisk"

Nærings- og reiselivsutvikling med utgangspunkt i Randsfjorden Forprosjektrapport

Innledningsvis drøftes et viktig utgangspunkt for hele prosjektarbeidet, nemlig fisket i Randsfjorden, herunder ulike fiskeslag, fiskere og markeder. Det gis også en beskrivelse av markedet for fritidsfiske, både mht. segmenter

og nasjonaliteter. Dette gir et viktig grunnlag for drøftingen av mulige satsingsområder og behov for tilrettelegging.

Reiselivs- og overnattingsnæringen ved og rundt Randsfjorden beskrives, og videre utviklingsmuligheter, begrensninger og mulige tiltak drøftes. Mulige rammer for et eventuelt hovedprosjekt angis, evt. annen form for videreføring av det arbeid som er nedlagt.

Til slutt i notatet prioriteres tiltak i et evt. hovedprosjekt.

Endelige rammer for dette kan først fastlegges etter en bredere prosess mot aktuelle næringsaktører, lokale/regionale myndigheter og rettighetshavere.

ØF-notat nr.: 05/2005

ISSN nr.: 0808-4653